

գլխավորապես խաշնարածութեամբ պարապող բնակիչները որոնում էին թե իրենց՝ և թե՛ իրենց հոտերի համար կարճատև ձմեռվա ամիսներին ժամանակավոր ապաստարան: Այսօր էլ այդ գյուղակներում բնակարաններից մի խոշոր մասը կառուցված են անփուլթ կերպով և ամառը դատարկ մնալով՝ քայքայվում են և աշնանը խնամքով շեն նորոգվում: Մինչդեռ այնտեղ, որտեղ թուրք բնակչութունն ավելի սղատ հրապարակների վրա, առավելապես Սիսիանում Եռաբլուր (Ուլթափալար) սարահարթի վրա և Կապանի հանքավայրերի մերձակայքում, ավելի շուտ է անցել հողամշակութան, շենքերն ավելի հաստահիմն են, մառաններին, մաքագներին և գոմերին հատկացված է ընդարձակ տեղ և ներքին սարքավորումն էլ ավելի է ենթարկված հողագործ հայ հարեանութան ազդեցությանը:

Բնորոշ է, որ թուրք բնակչութունն արդեն XIX դ. սկզբներին վաղուց կորցրած էր իր նախկին, միջինասիական ծագման մասին հիշողութունը և իրեն համարում էր հնուց բնիկ տեղական ժողովուրդ: Խախտված էին նաև նրանց վաղեմի ցեղակցական կապերը: Թեև այսօր էլ Կապանում և Սիսիանում մի քանի թուրք գյուղեր իրենց համարում են Սուֆլունների ցեղից, իսկ Գեղվա ձորում՝ Գարգալիների և Սաբալիների կամ Բասուտի հովտում՝ Բաղարիների ցեղից առաջացած, սակայն արդեն XIX դ. երկրորդ կեսում այդ ցեղակցական մերձավորութունից ոչ մի ցեղական միացող սրբություն կամ ցեղական տոնի հիշատակ, ցեղակցական պարտականութունների ոչ մի մնացորդ, բացի այն բանից, որ միևնույն ցեղական ծագում ունեցող սարվորները տակավին աշխատում էին սարում իրենց օբաները խփել իրարից ոչ հեռու: Նախորդ ժամանակաշրջանում տեղի ունեցած փոխադրությունները՝ Արաքսի այս և այն ափը, Նախիջևանի կողմերից Զանգեզուրի լեռնաշղթայով արևելք և կրկին ետ, Մուղանի դաշտից, անջատ-անջատ մանր խմբակցություններով, առանձին-առանձին առաջնորդների ղեկավարությամբ, վաղուց խախտել ու կտրել էին ցեղակցական կապերը, որոնց վերականգնելու համար արդեն բացակայում էին նպաստավոր պայմաններ:

Ցեղակցական կապերի քայքայումը պիտի որ որոշ չափով մեջտեղից վերացներ այն միջնորմներից մեկը, որոնք բաժանում էին թուրք բնակչությանը հայկականից, որը վաղուց ապրել մոռացել էր տոհմատիրական ցեղապետական կարգերը: Սակայն գյուղայնացման, ձմեռանոցներից գյուղերին, Բօշվոռ անասնապահությունից նստակյաց հողամշակութանն անցնելու պրոցեսի դանդաղությունը և ուշացումը ուժեղ խոչընդոտ էին հանդիսանում երկու ազգութունների մերձեցման համար: Հաղորդակցության գլխավոր ճանապարհներից մեկուսացած, Գանձակի նահանգի ամենից ավելի կենտրոնական իշխանության աչքից հեռացած գավառում, Զանգեզուրում շատ ավելի, քան թե Անդրկովկասի մի այլ մասում, որքան էլ արդեն ավելի քան վեցդարյան հարեանութունն իրար մերձեցրած լինե՞ր երկու ազգութուններին, այնուամենայնիվ նրանց տնտեսական ապրելակերպի տարբերությունն այնպիսի հակասություններ էր առաջացնում, որոնք սրում էին նրանց փոխհարաբերությունները, քանի որ սար բարձրացող և սարից իջնող թուրք Բօշվօրներն, անցնելով հայկական, ինչպես և արդեն հողագործության անցած թուրքական գյուղերի արտերի և այգիների միջով՝ մեծ վնասներ էին պատճառում վերջիններին: Պետության կողմից շատ թույլ և սակավարդյուն միջոցներ էին